

Popa Tanda
de Ioan Slavici

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai ales dacă era cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou și i se dregea organul, încât răsuna ferestrele când cânta Mântuiește, Doamne, norodul tău! Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și socoteală, pomeni și ospete de bogat. Iară copii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac-așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospete părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: odată da cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. Și este știut că, mai ales cu protopopul, preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult înțeleș. Iar asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.

Nu-i vorbă! drept avea părintele Trandafir. Este numai că dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să și-l arate pe-ncetul. Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc: încet însă, încet, bucățică după bucățică. Poate că știa și părintele că este așa în lume; dar el avea legea lui: "Ce-i drept și adevărat, nici la dracul nu-i minciună!" Acesta era cuvântul lui; cu acest cuvânt și-a făcut și calea din Butucani... Adică nu tocmai el a făcut-o, ci sătenii. O vorbă și încă ceva, pentru mai bună înțelegere, la protopop, o cale la episcopie, și aici o vorbă bună de la protopop: lucrurile se fac, numai dacă le știm face. Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni — pentru buna înțelegere între credincioși.

Popă-n Sărăceni? Cine știe ce vrea să zică popă-n Sărăceni! Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir! Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai-nainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n-avea însă decât nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

*

Pe Valea-Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat "Sărăceni" pe o vale "seacă": mai rău nu poate să sune însemnarea unui loc.

Valea-Seacă! "Vale", pentru că este un loc închis între munți; "seacă", pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an.

Iată cum stă valea. În dreapta este un deal numit Râpoasa. În stânga sunt alte trei dealuri numite: Fața, Gropnița și Aluniș.

Pe Râpoasa cresc stânci; pe Fața sunt holde; pe Gropnița este satul, iară pe Aluniș sunt mormintele satului între aluni și mesteacâni.

Așa-n dreapta și așa-n stânga: dar lucrul de căpetenie este tocmai în fund. Aici sunt munții; de aici vine ce vine.

Dincolo, peste Râpoasa, este Valea-Râpiții, o vale mai adâncă decât Valea-Seacă și numită așa pentru că prin ea curge Râpița. Râpița este supărăcioasă, mai ales în timp de primăvară, iar pârâul de pe Valea-Seacă este un crac al Râpiții. Primăvara, când se topește neaua pe munți, Râpița se supără, varsă o parte din mânia ei în cracul de pe Valea-Seacă, și asta încetează de a mai fi "seacă". În câteva ceasuri Sărăcenii sunt numai prea bogați în apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când semănăturile din vale par mai frumoase, Valea-Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine dacă această năpădire ar ținea numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale, formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscăresc.

Iară în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se îmbuibă sălcișul.

Este oare minune dacă în urma acestora sărăcenii s-au făcut cu vremea cei mai leneși oameni!? Este nebun acela care seamănă unde nu poate secera ori unde nu știe dacă va putea ori nu să secere. Pe Fața locul este nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul cât cotul; pe Râpoasa nici murele nu se fac, iar în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează vrea să câștige, iară sărăcenii și-au fost scos gândul de câștig; pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când venea apoi iarna... vai și amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândește; sărăcenilor le părea că, decât așa, mai bine nici nu poate fi. Peștele-n apă, pasărea-n aer, cârțița în pământ și sărăcenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala pe pereții de lemn n-are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânșii. Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite c-un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adică la cel mai înălțat loc, este o alcătuială pe care sărăcenii o numesc "biserica". Ce să fie asta? Este o grămadă de groși bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care avea să țină locul unui turn. Asta pentru că stâlpii din față, fiind putreziți de când a bătut vântul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcătuială. Așa a și rămas apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără de popă. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni. Sărăcenii erau un sat fără popă. Adică era sat cu popă, numai că popa lor totdeauna era popă fără sat. Un lucru singur în felul lui cu Sărăcenii aștia. Mai că n-a fost încă popă care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăceni; și care a stat mai multă vreme aici s-a curățit de păcate.

Iar acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s-a pus prea rău la protopop pentru ca să poată crede că-l va trimite în alt sat. Iară fără de sat nu putea să rămână. Popă fără de sat; roată fără de car, jug fără de boi, căciula pusă într-un vârf de par. Își puse dar de gând ca s-o ieie precum i se face, să facă din nevoie drag și să stea bucuros în Sărăceni. Era un sat cel puțin de nume: nimeni nu putea zice "că e popă fără de sat". Și într-adevăr, mai potrivit sat nici cu bobii nu s-ar fi putut găsi. Traista popii se potrivea cu pragul poporenilor.

Chiar de la început, părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucani era mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iară de unde este poți lua. În Sărăceni însă toate încuietorile erau de lemn. Și apoi părintele judeca: popa face treaba satului, iar satul să îngrijească de traista popii.

Multă vreme n-a trecut până ce părintele a început să prindă încredințarea că cu desăvârșire proști n-au fost oamenii care au început cu pomenile și cu ospețele. "Este un lucru folositor, zicea el, când oamenii se adună spre a se mângâia și veseli împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile și cu nunta de la Cana Galileii." Așa gândea acum părintele Trandafir: dar în Sărăceni nu erau nici pomeni, nici ospețe. "Un lucru! își zise părintele mai în urmă. În satul sărac popa nici spice n-are de unde culege. Câtă vreme vor fi sărăcenii leneși, ei vor rămânea săraci și eu flămând!" Își puse dar de gând ca să facă din poporeni săi oameni harnici.

Om harnic mănâncă piatră, scoate caș din apă de baltă și seceră fir de grâu unde au crescut cucute.

"Apoi, sfârși popa, când are vaca hrană, ea nu rămâne stearpă!" Așa a zis; așa s-a pus să și facă. Un om care n-are ce să mănânce își face treabă din treaba altora. Nici acum nu face bine! Orbul n-ajută pe olog; flămânzii nu-ndreaptă treaba satului; când găștele păzesc stratul, puțin îi rămâne grădinarului. Ei, dar părintele Trandafir e vârtos la cap: unde pleacă, merge și ajunge, ori moare pe drum.

*

În cea dintâi duminică, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Gândul bun se-nmulțește, cuprinzând loc în mai multe suflete, și cine îl are și poartă, mai ales atunci dacă îl prețuiește, se bucură când vede că-și face cale-n lume. Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astăzi. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știi, dar nu știi bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voiește ca el să simtă toate plăcerile curate ale vieții, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într-însa. Omul care din vina sa ori în urma altor întâmplări simte numai amar și neazuri într-astă lume nu poate iubi viața și, ne iubind-o, disprețuiește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii care nu-și dau nici o silință, care nici mâna nu și-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoși! căci nu numai dorințe avem, ci și poftele truștii. Poftele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii; dorințele îi sunt date în suflet ca să cuprindă lume și Dumnezeu în sine și, fericit, să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează greu păcătuiește.

După aceste, părintele a arătat cu vorbe care dau gândurilor chip viețuitor cât este de ticăloasă viața unui pieritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi, zămislite în mintea lui înțeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică și fiecare se simțea cu un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulți și de aceea așteptau numai să treacă sfânta duminică pentru ca în cea dintâi zi de lucru să înceapă.

— Așa popă n-a mai fost în Sărăceni! grăi Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru.

— Popă, chiar popă, ca la un sat cinstit, răspunse Mitru; ca și când ar fi simțit că cinstit satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte duminici. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminică n-avea cui să vorbească. Era vremea cam ploioasă și oamenii au rămas pe acasă. Alte duminici însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai cu Cozonac, clopotarul. Așa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aci. Părintele Trandafir e însă ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streășina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! — e numai vorbă! — tot bun om rămâne părintele Trandafir.

— Așteptați! grăi el. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi! Și apoi porni popa la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voiești să scapi de popa. Și unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuroși; le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

"Ei! că nu e bine așa! grăi iarăși preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru."

Se începu batjocura. Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de râs și a-și bate joc de el în tot chipul. Trece pe lâng-o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: "Măi! dar isteț om mai ești tu! grăiește către stăpân, și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!"

Află o femeie cu cămașa nespălată: "Uite măi! dar de când ați început voi să purtați rochiile de postav?"

Se întâlnește cu un copil nespălat: "Auzi, nevastă, mult lictar aveți voi de se mânjesc copiii atât de tare."

Dă de un om culcat la umbră și-i zice: "... Bun lucru! bun lucru!" Iar dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într-atât, încât oamenii cale de-o poștă se feresc din drumul popii. A ajuns ca și ciuma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândălitură, oamenii i-au pus numele "Popa Tanda". Apoi Popa Tanda a și rămas.

Vorbind drept, sătenilor numai într-un chip nu le plăcea felul popii. Fieștecare râdea bucuros cu popa de alții; nici unuia nu-i plăcea, însă, când alții râdeau de dânsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului. Și de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi; cu atâta însă popa nu se mulțumea. Nici n-a trecut anul, până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n-a mai rămas de cine să-și bată joc, căci de la o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s-a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popa.

Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte, măcar numai atâta cât e de la vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură. Era lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urneau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!

El s-a și mâniat. A început să ocărăscă oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo-l ocăra.

Dar acum n-a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărăți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa, pe sub căciulă. În sfârșit, însă, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărăscă pe popa.

De aici înainte trebile se încâlciră. Mergea când cruciș, când curmeziș. Oamenii începură să spună popii vorba că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popii. Au nimerit-o poporeni! Să-l scoată din Sărăceni: acumă începu popa cu adevărata ocară.

Așa a și mers; poporeni s-au pus în car. La protopop, și de acolo la episcopie.

*

Este în cartea învățăturilor despre viața lumească o scurtă învățătură: binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare și răuvoitorii spre folos.

Părintele Trandafir astă dată n-a avut noroc să tragă folos din răuvoitorii săi. Episcopul era un suflet bun, vrednic ca să fie pus în toate pomelnicele de pe fața pământului. I s-a făcut milă de bietul popă și i-a dat dreptate, ocărând pe poporeni.

Adică tot în Sărăceni a rămas Popa Tanda.

*

Îndeobște, nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă; sau că ele sunt surori de cruce. Destul că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir avea acum trei copii. Când sosi acasă de la episcopie, găsi pe preoteasa în pat. Era a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereți se furișă neaua, cuptorul afuma și acoperișul era tovarăș cu vânturile, iar hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu era omul care să fi putut afla calea pe care să iasă din această încurcătură. De ar fi fost alții în starea lui, el le putea da ajutor; pe sine însuși nu se putea mângâia. El stete multă vreme gânditor la opaițul ce arunca lumină

somnoroasă; împrejurul lui dormeau toți. Și bolnava dormea. Apoi nimic nu îndeamnă mai mult spre întristare decât tocmai privegherea între cei ce dorm. Iar acești dormitori erau iubiții lui, iubiți de a căror fericire el avea să răspundă, iubiți prin care el viețuia și a căror iubire da preț vieții sale. Gând se înșiră cu gândul în capul lui. Sufletul îi trecea în trecut și în viitor, și viitorul, în starea în care se afla, nu putea să și-l înfățișeze decât cu cele mai triste culori. Copiii lui! soția lui! ce va fi de dânșii!? Inima îi era grea, dar nu afla un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare; în lume nu afla nimic de unde ar fi putut prinde speranță.

A doua zi de dimineață era duminică; părintele se duse la biserică cea închinată spre pământ, ca să citească utrenia.

Ca îndeobște oamenii, părintele Trandafir niciodată nu și-a dat seamă despre cele ce făcea. Era preot și era bucuros. Îi plăcea să cânte, să citească evanghelia, să învețe creștinii, să mângâie și să dea ajutor sufletesc celor rătăciți. Mai departe nu se gândea. De s-ar fi întrebat, cândva, dacă cuprinde el și înalta sfințenie, tainicul înțeles al chemării sale, ar fi râs poate în tăcere de toate acele pe care omul numai în momentele grele le pricepe. Este în firea omului că după ce mintea pricepe un șir de lucruri mai ascunse, ea pune aceeași măsură pe lumea întreagă și nu mai crede ceea ce nu poate înțelege. Nu totdeauna însă omul gândește. Sunt întâmplări în fața cărora mintea stă locului: în primejdie, când sufletul nu mai află ajutor, în bucurie, când el nu află izvorul din care îi curge norocul, și în înșirarea gândurilor sale, când el nu le mai află legătura. Atunci când omul în orice chip a ajuns la locul unde puțința începe să se atingă cu neputințele sale, încetă a mai gândi, gândind în locul său firea omenească.

Părintele Trandafir intră în biserică. Dar totdeauna precum intră făurarul în făurărie. Acuma însă îl prinse o frică neînțeleasă, merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începu să plângă greu și cu suspin înăbușit și fioros. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ieșit: "Puternice Doamne! Ajută-mă!..." Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în disperarea lui, îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândea nimic: era purtat.

II

Sfânta Scriptură ne învață că întocmai precum plugarul trăiește din rodul muncii sale, și păstorul sufletesc, care slujește altarului, din slujba sa, de pe altar, să trăiască. Și părintele Trandafir și într-asta era credincios către sfânta învățătură; el totdeauna a lucrat numai pentru povățuirea sufletească a poporenilor săi, așteptând ca aceștia, drept răsplată, să se îngrijească de traiul lui zilnic. Nu însă totdeauna lumea este întocmită după cum este scris și este poruncă; așa era numai popa, iară nu și poporeni. Din slujba sa părintele trăgea foarte puțin folos, atât cât nu era destul, adică: patru bucăți de pământ la țarină, birul de la poporeni și folosul de la cei născuți și cei morți. Toate la un loc — nimic, fiindcă pe pământ nu răsare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei născuți se botează de milă și celor morți li se face pomană de către popa.

În apropierea bisericii se află o casă pustie, numai după nume casă. Stăpânul casei ar fi ținut vitele într-însa, dar n-avea vite. Lângă casă era un loc de grădină, grădina însă nu era, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpăraseră casa cu loc cu tot și locuia în ea. De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum era tot hârb, pereții ciur și acoperișul mrejă. Părintele numai de ale altor case purta grijă.

Masa popii nu era mai bună decât casa. Vorba cu lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai cu zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia; și asta se apropia de postul cel mare.

*

"Nu merge! grăi părintele Trandafir. Așa nu merge!" Începu a se face și el om ca lumea, a se îngriji mai-nainte de toate de binele casei sale.

Numaidecât în primăvară luă un țigan, îl puse să frământa imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru pereții erau lipiți și muruiți. Acum părintele ședea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; și era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își putea zice: "Asta e a mea!" Era însă un lucru care defel nu se potrivea. De câte ori ochii părintelui scăpătau peste pereți și acoperiș, el intra în casă; îi părea c-a văzut acuma destul. Nu privea bucuros la acoperișul stricat și, totuși, de câte ori voia să vadă pereții, vedea tot acoperișul. Afurisitul de acoperiș! Nu mai era chip să-l lase precum era.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii și răchite; pe ici, pe colea este și șovar, pipirig, papură, ba chiar și câte un fir de trestie. "Așa voi să fac!" gândi popa. Luă un om, îl puse la șovar, la pipirig, la papură și trestie. Sâmbătă era plin împrejurul casei, tot snopi legați cu nuiiele de răchită; iară în cealaltă sâmbătă acoperișul era cârpit și tivit pe vârf cu snopi de trestie, peste care erau întinse două prăjini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun, și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap și ziceau câteodată: "Popa e omul dracului!" Iară popa petrecea bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n-a ținut multă vreme. Tot se mai afla un lucru care nu se potrivea. Popa se simțea prea în câmp. Ca și a lui casă nu mai era nici una în sat; s-ar fi potrivit ca ea să fie cumva despărțită de sat. Părintele se cam sfia a zice "la mine acasă", fiindcă vedea că "la el" este "în sat". Un gard trebuia încă și o porțiță, pe care să intre oamenii când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie porțița numai pârleaz, dar să se știe că, mai-nainte de a intra în casa popii, trebuie să intri în curtea lui.

Popa iarăși luă om, îl trimise să taie spini și pari, bătu parii în pământ, puse spinii printre pari și gardul fu gata. Înaintea casei, înspre biserică, loc de vreo 400 de stânjeni, locul fu îngrădit: iară porțița se făcu din patru pari înțepeniți cu alți doi, care erau puși cruciș.

Mai ales preoteasa se bucura foarte când se văzu așa îngrădită; mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preoteasa. Nu era zi în care popa ori preoteasa să nu le zică copiilor de vreo zece ori: "Auziți? să nu ieșiți afară din curte! Jucați-vă frumos aici, acasă!"

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma preotesei i-a intrat un lucru în cap.

— Știi tu ce, popă? zise ea într-o dimineață. Eu aș gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo de-a lungul gardului.

— Straturi?

— Da! să semănăm ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechi. Părintele rămase uimit. Îi părea că asta ar fi peste puțină. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul îi era plin de straturi, de barabule, de curechi și fasole; așa, peste iar câteva zile locul era săpat, straturile erau făcute. Nu era ziuă în care atât popa, cât și preoteasa să

nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într-o zi. Popa s-a sculat mai de dimineață.

— Muiere, scoală!

— Ce-i?

— Au răsărit! Toată ziua aceea popa și preoteasa cu copiii cu tot au petrecut vremea șezând pup între straturi. Care vedea mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos.

Iară sătenii treceau pe lângă casa popii, priveau printre spini la straturile popii și-și ziceau și astă dată: "Popa e omul dracului!"

— Auzi tu, preoteasă, grăi acum popa. Oare n-ar fi bine să sămănăm păpușoi pe lângă gard și împrejurul straturilor?

— Ba bine, zău așa! Mie-mi place păpușoiul verde!

— Și mie, mai ales copt pe jărat!c!

Lucru nou! popa se-nconjură cu păpușoi. Îi râdea inima când gândea cât se va face de frumoasă treaba, când jur împrejur păpușoiul va crește și va acoperi spinii din gard, care începeau a nu-i mai plăcea părintelui. Dar tot vorba cea veche: un necaz naște pe celălalt. În dosul casei era încă o bucată de loc, de vreo cinci ori mai mare decât cea îngrădită. Asta nu mai ieșea din mintea popii. Pentru ce să stea goală? Oare n-ar putea el pune păpușoi și în dosul casei?

În țarinile de pe Față oamenii arau și semănau, în sat însă neatins era pământul, pentru că aici era sat.

Marcu Florii Cucului, vecinul popii, avea un plug cam stricat... dar plug, iar Mitru Cătănaș, vecinul lui Marcu, avea doi boi slabi și un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii și calul împreună munciră o zi de dimineață până seara; locul fu arat și semănat cu păpușoi.

Popa de aci înainte sta mai bucuros în dosul casei. Era lucru minunat și frumos — așa brazde și printre brazde, pe ici pe colea, câte un fir de păpușoi abia încolțit. Cu toate acestea, popa se scârpina câteodată, ba foarte adeseori, după ureche. Părea că tot îi mai apasă ceva pe inimă. Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinde: pământurile din țarină. Până acum le-a fost dat în parte; acum nu știa ce să facă cu ele. I-ar fi plăcut ca să le lucreze însuși. Să-și vadă el semănăturile lui, să meargă la ele cu preoteasa, apoi la toamnă... Era lucru foarte ademenitor!

S-a făcut multă vorbă cu preoteasa asupra acestui lucru. Trebuiau cai, trăsură, plug, slugă, grajd. O mulțime de lucruri trebuiau. Iară popa nu se prea pricepea la plugărie... Și totuși, straturile erau verzi, păpușoiul încolțea. Popa își întări gândul; luă rămășița din zestrea preotesei, care sta încă încuiată în ladă, și se apucă de muncă.

Plugul Marcului era bun pentru început. Un cal cumpără popa de la Mitru; alt cal se afla la un om din Valea-Râpiții; Stan Șchiopul avea un car cu trei roate, popa îl cumpără, fiindcă a câștigat o roată de la Mitru, ca adaos la calul spetit.

Cozonac Clopotarul se prinse să fie slugă la popa, fiindcă casa lui era numai la o săritură de aici. Popa bătu apoi patru stâlpi la capătul casei, doi mai înalți, doi mai scurți, alcătui trei pereți de nuiele, făcu acoperiș de șovar, și grajdul fu gata.

În vremea asta, părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea când încărcă preoteasa și copiii în trăsură, da bici la cai și mergea ca să-și vadă holdele. Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăși ziceau: "Popa e omul dracului!"

Preoteasa avea însă necazurile ei muieresti. Ea avea o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat-o în cinste de la feciorul popii din Vezura. Și acum icoana zăcea pusă în fundul lăzii, învelită în hârtie. Ar fi dorit mult s-o pună între ferești, să pună și flori de busuioc împrejurul ei, s-o vadă mai adeseori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Maria, Maica Domnului, și pe fiica preotesei o chema Maria. Era și un alt lucru ce o

supăra pe preteasa: o fereastră era astupată cu bășică de porc, iar în celelalte două erau trei ochi spărți și cârpiți cu hârtie. Era cam întuneric în casă.

Paștile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile până-n Săptămâna cea Mare. Dacă popa voia să petreacă Paștile cu preteasa împreună, nu-i rămenea decât să câștige trei lucruri de câpetenie: var pentru pereți, ferestre pentru casă și privaz pentru icoana Sfintei Mariei, Maicii Preacurate — tot lucruri care numai în oraș se pot câpăta. La târg dară!

Avea popa cai, avea și trăsură. Îl cam supărau însă lesele, din care n-au fost rămas decât spinarea cu coastele. Îl prindea apoi rușinea, ca popă ce era, să meargă fără de lese la târg. În împrumut nu putea lua, fiindcă se afla în Sărăceni, unde nici popa n-avea lese cumsecade.

Nevoia este cel mai bun învățător. Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuiele, bătu doi pari în pământ, între pari, tot la depărtare de o palmă, bătu bețișoare mai subțirele și apoi popa, preteasa, copiii și Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecu până ce lesele și fură gata. De minune nu era lucrul: erau însă cele mai bune lese în Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putu răbda să nu-și zică: "Popa e omul dracului!"

La târg și de la târg acasă, părintele se făli cu lesele sale; află că alții au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea pe care le făcuse el.

— Ce faci, popă?

— Lese.

— Dacă doar ai!

— Fac pentru cei ce n-au. După Paști, Cozonac începu să curețe bălțile de nuiele, iară popa să împletească lese. Cu cât mergea lucrul mai-nainte, cu atât mai bine mergea; cea din urmă leasă era totdeauna cea mai bună.

Marcu Florii Cucului era om sfântos. Îi plăcea să stea de vorbă cu popa. Cozonac curăță nuiele, popa împletește, iară Marcu zace întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.

— Nuiiua asta e cam lungă, zise părintele, măsurând o nuiia cu privirea. Măi Marcule! ia dă-mi toporul cela, ca s-o fac mai scurtă!

Toporul era la picioarele lui Marcu; Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se reazemă pe cot, întinde piciorul și moșcotește, voind să tragă toporul cu piciorul.

— Tare ți-e degrabă! îi grăiește popa, și-i trage una cu nuiiua. Marcu sare și se încredințează că el este cu mult mai sprinten decât credea. În urmă, astă încredințare i-a fost de mare folos. Înainte de Rusalii, părintele a gătit un car de lese, cu care avea să meargă la târg, și Marcu știa foarte bine că, dacă popa vinde lesele, și el va să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popii câteva săptămâni, și lucrul totdeauna îi aduce folos celui ce-l face.

Înainte de Rusalii începură însă niște ploii, care părea că nu vor mai înceta.

— Nu știu, zău, eu ce voi face, zise popa. Parcă m-oi lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaia asta. Dacă n-o sta ploaia până joi, apoi eu, unul, nu mă duc!

Marcu se scărpină după urechi, dar nu zise nimic. Vedea și el că popa nu se cade să fie plouat. Îl supăra însă lucrul și-l făcea să se gândească.

— Oare, grăi el într-un târziu, încetând a împleti, oare n-am putea noi împleti o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale!

— Măi, poate că ai dreptate, îi răspunse popa. Și aceea tot cam așa trebuie să fie ca și asta ce facem noi.

Dându-i ajutor popii, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. Rogojina a ieșit în cinstea lui; iară popa n-a venit plouat, ci cu punga plină de la târg.

Ziua sfințelor Rusalii astă dată a fost zi bună. Preoteasa avea rochie nouă, cei trei mai mărișori aveau papucași din oraș, Măriuca cea mai micuță avea o pălărie de paie cu două flori roșii, iar pereții erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă și icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate se vedea bine cum era pusă sus, între ferestre, și împodobită cu florile crescute pe marginea straturilor. Făină albă, carne, unt, ba chiar și zahăr a adus popa de la oraș. Părintele o iubea pe preoteasa; ei însă niciodată nu s-au sărutat. Preoteasa a început să plângă — nu știe de ce --, iară părintele Trandafir era să plângă când a sosit în biserică; a văzut însă oamenii pe la icoane și a intrat în altar cu lacrimile în ochi. Zic oamenii că el niciodată n-a cântat mai frumos decât într-astă zi. A rămas vorba: "Cântă ca popa la Rusalii!"

*

Vremurile vin; vremile se duc: lumea merge înainte, iară omul, când cu lumea, când împotriva ei.

III

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea-Seacă și merge mai departe pe la Valea-Răpiții. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă, lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: "La rugă la Sărăceni!" De aici până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, de câte ori vine din oraș, sărăcencianul se oprește aici, adapă caii și mai stă puțină vreme, așteptând ca să vie vreun drumeț care să întrebe: "Ce sat e acela unde se vede biserica cea frumoasă cu pereți albi și cu turn sclipitor?" Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde privind fălos spre acel loc: "Acolo sus pe Gropnița? Acela e satul nostru, Sărăceni. Dar clopotele să le auzi; ce clopote sunt în turnul acela!... S-aude cale de trei ceasuri!"

Unde se despart drumurile este un stâlp cu două brațe: pe un braț stă scris: "Spre Valea-Răpiții", pe celălalt: "Spre Valea-Seacă". Drum ca acela care trece prin Valea-Seacă înspre Sărăceni jur-împrejur nu este. Neted ca masa și vârtos ca sâmburele de cireașă. Se vede că sărăcencenii l-au făcut de dragul lor. În dreapta și în stânga, tot zececincisprezece pași unul de altul, sunt niște nuci stufoși, la care omul privește cu drag. Albia pârâului rămâne la dreapta: drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apei. Sărăcencenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor; dar au făcut-o bucuroși, fiindcă din stânci și-au făcut drumul.

Pe aicea sărăcencianul se simte acasă, pentru aceea mână numai în pași. De altminteră, nici nu i se urăște. Aproape la tot pasul întâlnește câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba "de unde și până unde". Țasta duce un car de var, celălalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage, ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului, din când în când, dă de pietrarii care ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie!

Unde cotește valea și drumul, acolo sunt vărăriile. Aici apoi e târg întreg. Unii încarcă var, alții descarcă piatră și lemne; pietrarii fac tocot; vărarii aruncă lemne în foc; stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

De la acest loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt însă prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici, pe colea, câte o bucată din

peretii și acoperămintele caselor. Casa popii este tocmai lângă biserică: nici din asta nu vedem însă decât cinci ferestre și un acoperământ roșu cu două hornuri. În față cu biserica e școala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferestre mari și acoperământul, este a lui Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă rămâne învelișul, din care trebuiește să urmăm la cele ce nu vedem.

Toate s-au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilașii cu care se joacă înspre seară la laița cea de dinaintea casei sunt copilașii lui. Unul dintre copilași, pe care l-a ridicat ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap și fuge cu ea năstașnic. Măriuca deschide fereastra și strigă: "Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătuca cu capul gol". Apoi fuge de la fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța bunichii, s-a împodobit cu ea și vine să se fâlească la moș-tătuca. Moș-tătuca râde din toată inima; îi place gluma. Tocmai vine de la vecernie și părintele Coste, și prinde atât pe Ileana cât și pe Mariuca, le sărută și apoi se pune pe laiță lângă socrul său. Marcu, vecinul, vechiul prieten, socrul Măriucăi, om de casă, vede alaiul și vine și el să stea de vorbă. "Bătrânule! na-ți căciula, nu sta cu capul gol!" grăiește bunica, întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le poștește "bună odihnă" și-și zice: "Ține-l, Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu!"